

**AQLI ZAIF O'QUVCHILARDA MEHNAT KO'NIKMALARINI
SHAKILLANTIRISH YO'LLARI**

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Special pedagogy fakulteti talabasi

Soliyeva Omina Toxirjon qizi

Maxmudjonova Orasta Adham qizi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada aqli zaif o'quvchilarda mehnat ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik ahamiyati, samarali usullari hamda korreksion-ta'lim jarayonida qo'llaniladigan metodlar yoritilgan. Shuningdek, o'quvchilarning mustaqil hayotga tayyorlanishida mehnat tarbiyasining o'rni tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *maxsus pedagogika, aqli zaif o'quvchilar, mehnat ko'nikmalari, korreksion ta'lim, kasbga yo'naltirish, mustaqil hayot.*

Аннотация : *В данной статье освещаются педагогическое значение формирования трудовых навыков у учащихся с интеллектуальными нарушениями, эффективные методы, а также методики, применяемые в коррекционно-образовательном процессе. Также анализируется роль трудового воспитания в подготовке учащихся к самостоятельной жизни*

Ключевые слова: *специальная педагогика, учащиеся с интеллектуальными нарушениями, трудовые навыки, коррекционное обучение, профессиональная ориентация, самостоятельная жизнь.*

Annotation: *This article examines the pedagogical importance of developing work skills in students with intellectual disabilities, effective methods, and approaches used in the correctional and educational process. It also analyzes the role of labor education in preparing students for independent living.*

Key words: *special pedagogy, students with intellectual disabilities, work skills, correctional education, vocational guidance, independent living.*

Kirish:

Bugungi kunda maxsus ta'lim tizimida aqli zaif o'quvchilarni jamiyatga muvaffaqiyatli moslashtirish dolzarb vazifalardan biridir. Ushbu jarayonda mehnat ko'nikmalarini shakllantirish muhim o'rin tutadi. Mehnat faoliyati bolalarda mas'uliyat, mustaqillik, tartiblilik, sabr-toqat va jamoada ishlash malakalarini rivojlantiradi. Shu sababli maxsus maktablarda mehnat ta'limi korreksion-rivojlantiruvchi ishlarning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Mehnat ko'nikmalarini shakllantirishning ahamiyati

Aqli zaif o'quvchilarda mehnat faoliyati quyidagi sifatlarni rivojlantiradi

- **Mustaqil harakat qilish;**
 - **Mas'uliyat hissini shakllantirish;**
 - **Mayda va yirik motorikani rivojlantirish;**
 - **Diqqat va xotirani mustahkamlash;**
 - **Kasbiy qiziqishni uyg'otish;**
- **Ijtimoiy moslashuvni yaxshilash;**

Mehnat ko'nikmalari o'quvchilarning kelajakdagi mustaqil hayotiga tayyorgarlik ko'rishida muhim omil hisoblanadi.

Mustaqil harakat qilish

Aqli zaif o'quvchilarda mehnat ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida **mustaqillikni rivojlantirish asosiy vazifalardan biri** hisoblanadi. Mustaqil harakat qilish o'quvchining berilgan topshiriqni imkon qadar o'z kuchi bilan tushunishi, rejalashtirishi, bajarishi va yakuniy natijasini baholay olishini anglatadi. Bunday ko'nikmalar o'quvchining nafaqat ta'lim jarayonidagi, balki kundalik hayotdagi faoliyatida ham muhim ahamiyatga ega.

Aqli zaif o'quvchilarda mustaqil faoliyatni tashkil etishda **oddiydan murakkabga, ma'lumdan noma'lumga va bosqichma-bosqich o'rgatish** tamoyillariga amal qilish zarur. Dastlab pedagog topshiriqni tushuntirib, bajarish tartibini ko'rsatadi. Keyingi bosqichda o'quvchi pedagog ko'magida vazifani

bajaradi. Ko'nikma shakllangan sari yordam kamaytirilib, o'quvchiga topshiriqni mustaqil bajarish imkoniyati beriladi.

Masalan, o'quvchiga **ish joyini tayyorlash** topshirig'i berilganda, u avvalo kerakli jihozlarni aniqlashi, ularni belgilangan joyga joylashtirishi va ishni boshlashga tayyorlanishi kerak. Mashg'ulot tugagach esa ishlatilgan jihozlarni yig'ib, o'z joyiga qo'yishi va ish joyini tartibga keltirishi o'rgatiladi. Bu oddiy ko'rinadigan harakatlar orqali o'quvchida tartiblilik, ketma-ketlik va o'z faoliyatini nazorat qilish ko'nikmalari rivojlanadi.

Mustaqillikni shakllantirishda **kundalik hayot bilan bog'liq mehnat topshiriqlari** ayniqsa samaralidir. O'quvchiga kiyimlarini taxlash, xona va ish joyini yig'ishtirish, o'quv qurollarini tartibga solish, gullarga suv quyish, stolni tayyorlash, oddiy buyumlarni joylashtirish kabi vazifalarni berish mumkin. Ushbu topshiriqlar muntazam takrorlanganda ular asta-sekin o'quvchining kundalik odatiga aylanadi.

Bunda pedagog o'quvchining o'rniga vazifani bajarib bermasligi, balki **yo'naltiruvchi va yordam beruvchi** vazifasini bajarishi kerak. Agar bola topshiriqni bajarishda xatoga yo'l qo'ysa, xatosini darhol o'qituvchi tuzatib qo'yishidan ko'ra, uni o'z xatosini anglash va tuzatishga undash maqsadga muvofiq. Bu usul o'quvchida o'z faoliyatiga nisbatan mas'uliyat va ishonchni oshiradi. Shuningdek, mustaqil harakat qilishni rivojlantirishda **rag'batlantirish** muhim ahamiyatga ega. O'quvchining kichik yutug'i ham e'tirof etilishi kerak. "Juda yaxshi bajarding", "Bugun o'zing mustaqil bajarding", "Keyingi safar yanada yaxshi bo'ladi" kabi ijobiy baholar o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va yangi vazifalarni bajarishga undaydi.

Natijada mehnat faoliyati orqali o'quvchi asta-sekin **o'ziga xizmat qilish, topshiriqni mustaqil bajarish, ishni rejalashtirish, natijani tekshirish va o'z xatti-harakatlarini nazorat qilish** ko'nikmalarini egallaydi. Bu esa uning kelajakda imkon qadar mustaqil hayot kechirishi va jamiyatga moslashishiga yordam beradi.

Mas'uliyat hissini shakllantirish

Aqli zaif o'quvchilarda mehnat ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida **mas'uliyat hissini rivojlantirish alohida ahamiyatga ega**. Mas'uliyat o'quvchining o'ziga berilgan topshiriqni anglab yetishi, uni belgilangan tartibda bajarishi va bajarilgan ishning natijasiga e'tibor qaratishi orqali shakllanadi. Mehnat faoliyati bu sifatni rivojlantirish uchun eng qulay vositalardan biridir. O'quvchiga muntazam ravishda **aniq va tushunarli mehnat topshiriqlarini berish** orqali unda vazifaga jiddiy munosabat shakllantiriladi. Masalan, o'quvchiga sinfdagi gullarga suv quyish, ish qurollarini o'z joyiga qo'yish, stolni tayyorlash, xonani yig'ishtirish, tayyorlangan buyumlarni tartibga keltirish kabi vazifalar topshirilishi mumkin. O'quvchi bu vazifani bajarish orqali o'ziga ishonilgan ishni bajarish kerakligini tushunib boradi.

Mas'uliyat hissini shakllantirishda topshiriqni **oxirigacha yetkazish** muhim hisoblanadi. O'quvchi ishni boshlaganidan so'ng uni yarim yo'lda qoldirmasdan, belgilangan tartibda yakunlashga o'rgatiladi. Agar ish davomida qiyinchilik yuzaga kelsa, pedagog topshiriqni o'quvchi o'rniga bajarib bermasdan, unga yo'l-yo'riq ko'rsatishi kerak. Shu orqali bola qiyinchiliklarni yengib o'tishga va o'z vazifasini yakunlashga odatlanadi.

Bundan tashqari, o'quvchiga **o'z ishining natijasini baholash** imkoniyatini berish ham mas'uliyatni rivojlantiradi. Masalan, "Ishingni to'g'ri bajardingmi?", "Hamma jihozlarni joyiga qo'ydingmi?", "Ish joyingni tartibga keltirdingmi?" kabi savollar orqali o'quvchi o'z faoliyatini nazorat qilishga o'rganadi. Mas'uliyatni shakllantirishda **rag'batlantirish va ijobiy baholash** ham muhim o'rin tutadi. O'quvchining topshiriqni vaqtida va sifatli bajarganligi e'tirof etilsa, uning mehnatga bo'lgan qiziqishi ortadi. Shu bilan birga, o'quvchiga vazifani bajarishda yo'l qo'ygan xatolarini tushuntirish va ularni tuzatish imkoniyatini berish kerak.

Mehnat jarayonida o'quvchilarga **jamoaviy vazifalar** berish ham mas'uliyatni rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, bir guruh o'quvchilarga sinfni tartibga keltirish topshirilsa, har bir o'quvchiga alohida vazifa beriladi. Bunda bola nafaqat

o'z vazifasi, balki umumiy ish natijasi uchun ham mas'ul ekanligini anglay boshlaydi.

Shuningdek, mas'uliyat hissini shakllantirishni **uy sharoitida ham davom ettirish** maqsadga muvofiq. Ota-onalar farzandiga yoshiga va imkoniyatiga mos uy yumushlarini topshirishlari mumkin. Masalan, o'z xonasini yig'ishtirish, kiyimlarini taxlash, stolni ovqatlanishga tayyorlash yoki uy hayvonlariga g'amxo'rlik qilish kabi vazifalar bolaning mas'uliyatini oshiradi.

Demak, mehnat jarayonida o'quvchiga **vazifa berish, uni mustaqil bajarishga imkon yaratish, ishni oxirigacha yetkazishga o'rgatish, natijani baholatish va ijobiy rag'batlantirish** orqali mas'uliyat hissini izchil shakllantirish mumkin. Bu ko'nikmalar kelajakda o'quvchining mustaqil hayot kechirishi, mehnat faoliyatiga moslashishi va jamiyatda o'z o'rnini topishiga yordam beradi.

Mayda va yirik motorikani rivojlantirish

Aqli zaif o'quvchilarda mehnat ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida **mayda va yirik motorikani rivojlantirish muhim korreksion-pedagogik vazifalardan biri** hisoblanadi. Motorika insonning turli harakatlarni bajarish qobiliyatini ifodalaydi. Mehnat faoliyati davomida bajariladigan turli amaliy mashqlar o'quvchilarning harakatlarini muvofiqlashtirish, aniqlik va chaqqonlikni rivojlantirishga yordam beradi.

Mayda motorika asosan qo'l va barmoqlarning nozik, aniq hamda muvofiqlashtirilgan harakatlari bilan bog'liq. Aqli zaif o'quvchilarda ushbu harakatlarni rivojlantirish uchun qog'ozni buklash va qirqish, plastilin yoki loy bilan ishlash, munchoqlarni ipga terish, tugma qadash, ip bilan tikish, oddiy naqshlar chizish, mozaika va konstruktorlardan foydalanish kabi mashg'ulotlarni tashkil etish mumkin. Bunday mashqlar o'quvchining barmoqlarini boshqarish qobiliyatini yaxshilaydi va amaliy faoliyatga tayyorlaydi.

Masalan, **tikuvchilik elementlari** bilan bog'liq mashg'ulotlarda igna va ipdan foydalanish, matoni ushlab turish, tugma qadash yoki oddiy choklarni bajarish o'quvchidan aniqlik va diqqatni talab qiladi. Shu sababli bunday faoliyatlar bir vaqtning o'zida ham mehnat ko'nikmasini, ham mayda motorikani rivojlantirishga

xizmat qiladi.

Yirik motorika esa qo'l, oyoq, gavda va boshqa yirik mushaklar ishtirokidagi harakatlarni o'z ichiga oladi. Uni rivojlantirish uchun o'quvchilarga xona va hovlini supurish, buyumlarni ko'tarish va joyiga qo'yish, gullarga suv quyish, bog'dagi oddiy ishlarni bajarish, stol va stullarni tartibga keltirish kabi imkoniyatiga mos mehnat topshiriqlarini berish mumkin. Mehnat topshiriqlarini bajarish jarayonida o'quvchi **harakatlarning ketma-ketligi va aniqligiga** e'tibor qaratishga o'rganadi. Masalan, supurish jarayonida qo'l harakatlarini boshqarish, suv quyishda idishni to'g'ri ushlash, buyumni bir joydan ikkinchi joyga olib borishda muvozanatni saqlash kabi harakatlar yirik motorikaning rivojlanishiga yordam beradi.

Motorikani rivojlantirishda topshiriqlarni **oddiydan murakkabga qarab bosqichma-bosqich** tashkil etish muhim. Dastlab o'quvchiga oson va qisqa mashqlar berilib, ularni to'g'ri bajara olishi ta'minlanadi. Keyinchalik topshiriqlarning murakkabligi va davomiyligi asta-sekin oshiriladi. Bu o'quvchining o'z imkoniyatiga bo'lgan ishonchini ham mustahkamlaydi. Shuningdek, mashg'ulotlarda **o'yin elementlaridan foydalanish** o'quvchilarning qiziqishini oshiradi. Masalan, rangli buyumlarni saralash, turli shakllarni joylashtirish, konstruktorlardan ma'lum bir buyum yasash, mayda buyumlarni tartiblash kabi topshiriqlar orqali motorikani rivojlantirish mumkin. Mayda va yirik motorikaning rivojlanishi o'quvchining **o'ziga xizmat qilish, kiyinish, ovqatlanish, yozish, turli mehnat qurollaridan foydalanish va kundalik yumushlarni bajarish** qobiliyatlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli motorikani rivojlantirish mashqlari faqat maxsus mashg'ulotlarda emas, balki kundalik mehnat faoliyatiga ham muntazam kiritilishi maqsadga muvofiq. **Xulosa qilib aytganda**, mehnat faoliyatini to'g'ri tashkil etish orqali aqli zaif o'quvchilarning qo'l-barmoq harakatlari, umumiy harakat koordinatsiyasi, aniqligi va chaqqonligi rivojlanadi. Bu esa ularning kundalik hayotda mustaqil bo'lishi va kelajakdagi mehnat faoliyatiga tayyorlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Diqqat va xotirani mustahkamlash

Aqli zaif o'quvchilarda mehnat ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida **diqqat va xotirani rivojlantirish muhim ahamiyatga ega**. Chunki mehnat faoliyatini to'g'ri bajarish uchun o'quvchi berilgan topshiriqni diqqat bilan tinglashi, bajarish tartibini eslab qolishi va faoliyat davomida o'z harakatlarini nazorat qila olishi kerak. Diqqat va xotiraning yetarli darajada rivojlanmaganligi topshiriqni bajarishda ketma-ketlikning buzilishiga yoki ayrim bosqichlarning unutib qoldirilishiga olib kelishi mumkin.

Kasbiy qiziqishni uyg'otish

Aqli zaif o'quvchilarda mehnat ko'nikmalarini shakllantirishning muhim yo'nalishlaridan biri **ularning kasbiy qiziqishlarini aniqlash va rivojlantirish** hisoblanadi. Kasbiy qiziqish o'quvchining ma'lum bir mehnat faoliyatiga bo'lgan qiziqishi, ushbu faoliyatni bajarishga intilishi va undan zavq olishi orqali namoyon bo'ladi. Maxsus ta'lim jarayonida o'quvchilarni kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlash ularning imkoniyatlari va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda olib borilishi kerak.

Kasbiy qiziqishni shakllantirish uchun o'quvchilarni **turli xil mehnat faoliyatlari bilan tanishtirish** muhim. Masalan, tikuvchilik, pazandachilik, bog'dorchilik, hunarmandchilik, qog'oz va karton bilan ishlash, yog'ochga ishlov berish, gul parvarishi kabi faoliyatlardan foydalanish mumkin. Turli faoliyatlarni sinab ko'rish orqali o'quvchining qaysi ishga ko'proq qiziqishi va qobiliyati borligini aniqlash imkoniyati paydo bo'ladi. Kasbiy qiziqishni uyg'otishda **amaliy faoliyat** alohida ahamiyatga ega. O'quvchiga faqat kasblar haqida nazariy ma'lumot berishdan ko'ra, shu kasbga oid oddiy amaliy ishlarni bajarishga imkon yaratish samaraliroqdir. Masalan, tikuvchilikka qiziqqan o'quvchiga matoni buklash, tugma qadash yoki oddiy chok tikish; pazandachilikka qiziqqan o'quvchiga mahsulotlarni saralash, idishlarni tayyorlash yoki oddiy taom tayyorlashda yordam berish kabi topshiriqlar berilishi mumkin. Bunda pedagog **o'quvchining qiziqishi, qobiliyati, jismoniy imkoniyatlari va topshiriqni bajarish darajasini** kuzatib borishi kerak. Biror faoliyatni bajarishda

o'quvchi muntazam ravishda muvaffaqiyatga erishsa, uning shu sohaga bo'lgan qiziqishi yanada ortadi. Shu sababli topshiriqlar o'quvchining imkoniyatiga mos ravishda tanlanishi muhim.

Kasbga qiziqishni oshirishda **kasb egalari bilan uchrashuvlar, ekskursiyalar va kasb-hunar ustaxonalariga tashriflar** ham samarali vosita bo'lishi mumkin. O'quvchi turli kasb vakillarining faoliyatini bevosita kuzatish orqali mehnatning mazmuni va ahamiyati haqida tasavvurga ega bo'ladi. Masalan, tikuvchilik ustaxonasiga tashrif buyurish orqali tikuvchi qanday ishlashini, qanday asbob-uskunalaridan foydalanishini ko'rishi mumkin. Shuningdek, **o'yin orqali kasbga yo'naltirish** ham o'quvchilar uchun qiziqarli hisoblanadi. "Tikuvchi", "oshpaz", "bog'bon", "sartarosh", "hunarmand" kabi rolli o'yinlar orqali o'quvchilar turli kasblarning mazmuni bilan tanishadilar. Bu jarayonda o'quvchining qaysi faoliyatga ko'proq qiziqishi ham kuzatiladi. O'quvchilarning mehnatdagi kichik yutuqlarini **rag'batlantirish** ham kasbiy qiziqishni rivojlantirishda muhim. O'quvchi o'z qo'li bilan yaratgan buyumining foydali ekanligini ko'rsa, unda mehnatga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi. Masalan, tayyorlangan buyumni ko'rgazmaga qo'yish, ota-onasiga ko'rsatish yoki kichik ko'rgazmalar tashkil etish o'quvchining o'z mehnatidan faxrlanishiga yordam beradi.

Ota-onalar bilan hamkorlik qilish orqali ham kasbiy qiziqishni rivojlantirish mumkin. Uy sharoitida bolaga **oddiy va xavfsiz mehnat vazifalarini** berish, uning qiziqayotgan faoliyatini qo'llab-quvvatlash va mehnat natijasini ijobiy baholash foydalidir.

Shunday qilib, kasbiy qiziqishni uyg'otish orqali aqli zaif o'quvchilarda **mehnatga ijobiy munosabat, o'z qobiliyatiga ishonch, kelajak kasbiga qiziqish va mustaqil faoliyatga intilish** shakllanadi. Bu esa ularni kelajakda imkoniyatlariga mos kasbiy faoliyatga tayyorlash va jamiyatda munosib o'rin egallashiga yordam beradi

Ijtimoiy moslashuvni yaxshilash

Aqli zaif o'quvchilarda mehnat ko'nikmalarini shakllantirishning muhim

natijalaridan biri **ijtimoiy moslashuvni rivojlantirish** hisoblanadi. Ijtimoiy moslashuv o'quvchining atrofidagi insonlar bilan muloqot qilishi, jamiyatdagi oddiy qoidalarga rioya qilishi, jamoada o'zini tutishi hamda turli vaziyatlarda imkon qadar mustaqil harakat qila olishini anglatadi.

Mehnat faoliyati o'quvchilarni **jamoada ishlashga va boshqalar bilan hamkorlik qilishga** o'rgatadi. Masalan, birgalikda xona yig'ishtirish, gul ekish, turli buyumlar tayyorlash yoki sinfni bezatish kabi topshiriqlarni bajarishda o'quvchilar o'zaro yordam berish, vazifalarni taqsimlash va bir-birining mehnatini hurmat qilishni o'rganadilar.

Ijtimoiy moslashuvni rivojlantirishda o'quvchilarga **oddiy ijtimoiy qoidalarni amaliy faoliyat orqali o'rgatish** samarali hisoblanadi. Masalan, ish boshlashdan oldin kerakli jihozlarni tayyorlash, navbat bilan foydalanish, ish vaqtida tartibni saqlash, topshiriqni bajargandan so'ng ish joyini yig'ishtirish kabi qoidalar muntazam takrorlash orqali shakllantiriladi. Mehnat jarayonida **muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga** ham alohida e'tibor berish kerak. O'quvchi o'qituvchidan yordam so'rash, o'z fikrini bildirish, topshiriqni tushunmaganida savol berish, boshqa o'quvchiga yordam taklif qilish kabi oddiy kommunikativ harakatlarni o'rganadi. Bu ko'nikmalar uning kundalik hayotdagi muloqotini ham yaxshilaydi. Shuningdek, jamoaviy mehnat o'quvchilarda **o'zaro yordam va hamkorlik** tuyg'usini shakllantiradi. Masalan, bir o'quvchi kerakli buyumlarni tayyorlasa, ikkinchisi ularni tartibga keltirishi, uchinchisi esa ish joyini yig'ishtirishi mumkin. Bunday faoliyat orqali har bir o'quvchi umumiy ishda o'zining vazifasi borligini anglaydi.

Ijtimoiy moslashuvni yaxshilashda o'quvchilarning **kundalik hayotga yaqin faoliyatlarda ishtirok etishi** ham muhimdir. Do'kondan kerakli mahsulotni olish, pulni to'g'ri ishlatish, jamoat joylarida o'zini tutish, kiyim-kechak va shaxsiy buyumlarini tartibga solish kabi ko'nikmalarni bosqichma-bosqich o'rgatish o'quvchining hayotiy mustaqilligini oshiradi.

Bundan tashqari, o'quvchilarning mehnat natijalarini **ko'rgazma, tanlov**

yoki kichik tadbirlarda namoyish etish ham ijtimoiy faollikni oshiradi. O'z mehnatining boshqalar tomonidan qadrlanishini ko'rgan o'quvchida o'ziga bo'lgan ishonch ortadi va jamoaga qo'shilish istagi kuchayadi. Ota-onalar va pedagoglarning hamkorligi ham katta ahamiyatga ega. Maktabda shakllantirilgan mehnat va ijtimoiy ko'nikmalarni uy sharoitida ham davom ettirish orqali o'quvchining egallagan malakalari mustahkamlanadi.

Mehnat ko'nikmalarini shakllantirish usullari

1. Amaliy mashg'ulotlar

Nazariy bilimdan ko'ra amaliy faoliyat samaraliroq bo'ladi. O'quvchilar turli buyumlar yasash, tikuvchilik, pazandachilik, bog'dorchilik va boshqa oddiy mehnat turlarini bajarish orqali tajriba orttiradilar.

2. Ko'rgazmali metodlardan foydalanish

Rasm, video, namunaviy buyum va bosqichma-bosqich ko'rsatmalar orqali topshiriqlarni tushuntirish o'quvchilar uchun qulaydir.

3. Individual yondashuv

Har bir bolaning imkoniyati va rivojlanish darajasi hisobga olinib, vazifalar shaxsiy xususiyatlariga mos ravishda belgilanadi.

4. Rag'batlantirish

Maqto'v, sertifikat, kichik sovg'alar va ijobiy baholash o'quvchilarning mehnatga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

5. Takrorlash

Ko'nikmalarni mustahkamlash uchun mashqlar muntazam ravishda takrorlanishi zarur.

Maxsus pedagogning vazifalari

Maxsus pedagog:

- o'quvchining imkoniyatini baholaydi;
- individual rivojlantirish dasturini tuzadi;
- ota-onalar bilan hamkorlik qiladi;
- kasbga yo'naltirish ishlarini tashkil etadi;
- mehnatga qiziqishni rag'batlantiradi.

Ota-onalar bilan hamkorlik

Uy sharoitida quyidagi ishlarni bajarish foydalidir:

- xonani yig'ishtirish;
- idish-tovoqlarni tartibga keltirish;
- kiyimlarni taxlash;
- gullarga suv quyish;
- oddiy ovqat tayyorlashda yordam berish.

Bu ishlar mehnat ko'nikmalarini mustahkamlaydi va mustaqillikni rivojlantiradi.

Xulosa: Aqli zaif o'quvchilarda mehnat ko'nikmalarini shakllantirish ularning mustaqil hayotga tayyorlanishida muhim omil hisoblanadi. Maxsus pedagoglar, ota-onalar va jamiyatning hamkorligi orqali o'quvchilarning mehnatga bo'lgan qiziqishi ortadi, amaliy ko'nikmalari rivojlanadi va ijtimoiy moslashuvi yaxshilanadi. Mehnat ta'limini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan boyitish ta'lim samaradorligini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi"ning maxsus ta'limga oid me'yoriy hujjatlari.
3. **Po'latova P.M.** *Maxsus pedagogika.* – Toshkent.
4. **Mamedov K.M.** *Oligofrenopedagogika asoslari.* – Toshkent.
5. **Vigotskiy L.S.** *Defektologiya asoslari.*
6. **Rubinshteyn S.Ya.** *Psixologiya asoslari.*